

Mieczysław Różański

Duchowieństwo parafii w Szadku w XVIII w. w świetle wizytacji kościelnych

Biuletyn Szadkowski 8, 103-111

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Mieczysław Róžański*

DUCHOWIEŃSTWO PARAFII W SZADKU W XVIII W. W ŚWIETLE WIZYTACJI KOŚCIELNYCH

Parafie i kościoły nigdy nie mogły wypełniać swoich podstawowych funkcji bez odpowiednio przygotowanego duchowieństwa, pełniącego posługę religijną i edukacyjno-społeczną. Kapłani byli wychowawcami społeczeństwa, tak warstw bogatych, jak i biednych, choć wydaje, że często ten ideał występował bardziej w teorii niż w praktyce¹. Duchowieństwo stanowiło osobny, i dość specyficzny, stan społeczny. O przynależności do tego stanu nie decydował sam fakt urodzenia – jak w przypadku innych stanów – lecz przyjęcie świeceń, których konsekwencją było dożywotnie życie w celibacie.

Ze względu na sprawowane funkcje duchowieństwo parafialne najogólniej podzielić możemy na cztery podstawowe kategorie: plebanów i proboszczów, wikariuszy, mansjonarzy oraz prebendarzy².

Pierwsza z kategorii – proboszczów i plebanów, zajmowała najważniejszą pozycję w parafiach, można ich określić mianem rządców parafii. Różnica pomiędzy nimi była taka, że tytuł proboszcza, przysługiwał temu rządcy, który stał na czele kolegium mansjonarzy zorganizowanego na wzór kapituły kolegiackiej czy katedralnej. Taka sytuacja miała miejsce w Szadku. Wikariusz był najbliższym współpracownikiem proboszcza pomagając mu w wypełnianiu czynności duszpasterskich. Jeżeli proboszcz nie rezydował w parafii najczęściej przybierał nazwę komendarza³.

Mansjonarze w spełnianiu czynności podobni byli do wikariuszy, z tym że zobowiązani byli do życia wspólnego na wzór kolegiacki. Mansjonarie fundowane były przy znaczniejszych kościołach i to najczęściej w miastach. Kolegium to składało się z prepozyta, czyli proboszcza i określonej w erekcji grupy kapła-

* Ks. Mieczysław Róžański, dr, jest zastępcą dyrektora Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi.

¹ D. Julia, *Ksiądz*, przeł. M. Woźniak [w:] M. Vovelle (red.), *Człowiek oświecenia*, Warszawa 2001, s. 365–367.

² S. Litak, *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, Lublin 2004, s. 136.

³ Tamże, s. 135.

nów. Ich obowiązki określał każdorazowo akt fundacyjny. Najczęściej było to odprawianie mszy świętych, aniwersarzy, mszy wotywnych ku czci Najświętszej Maryi Panny, Męki Pańskiej lub Eucharystii⁴.

Osobną grupę duchowieństwa stanowili prebendarze – duchowni posiadający prebendy czyli beneficja proste, z którymi nie były związane uprawnienia duszpasterskie. Wykonywali oni obowiązki nałożone na nich przez fundatorów i władze kościelne. Prebendarze różnie byli nazywani w zależności od spełnianych funkcji, np. promotorzy bractw, kapelani, prepozyci szpitalni, alaryści, kaznodzieje⁵.

Parafię w Szadku, według spisu parafii, dokonanego za czasów arcybiskupa Jana Łaskiego w początkach XVI w., obsługiwało trzech duchownych – pleban i dwóch wikariuszy manualnych⁶. W 1505 r. Jarosław Andrzej Łaski, wojewoda łęczycki, ufundował przy tym kościele kolegium mansjonarzy w liczbie sześciu. Podstawą materialną fundacji był młyn znajdujący się niedaleko miasta, wieś Kotlinki, ziemia i place w mieście. Fundację tę zaaprobował ówczesny arcybiskup gnieźnieński Andrzej Boryszewski w 1506 r., a potwierdził w 1528 r. arcybiskup Jan Łaski. Mansjonarze mieli codziennie odprawiać mszę świętą śpiewaną ku czci Matki Bożej, w każdą środę tygodnia mieli odprawiać mszę świętą żalobną za duszę fundatora i w każdy piątek odprawiać pięć mszy świętych. Prawo prezentowania tych mansjonarzy posiadali spadkobiercy Jarosława Łaskiego, a potem członkowie rodu Korabitów, natomiast prawo instytuowania ich było w gestii proboszcza kościoła szadkowskiego⁷.

Podstawę do opisu duchowieństwa pracującego w parafii szadkowskiej w XVIII w. dają wizytacje parafii, przeprowadzone na zlecenie poszczególnych arcybiskupów gnieźnieńskich. Pierwsza XVIII-wieczna wizytacja dekanatu szadkowskiego miała miejsce w 1712 r. Przeprowadził ją w latach 1711–1712 na zlecenie ówczesnego arcybiskupa gnieźnieńskiego Stanisława Szembeka ks. Aleksander Proszewski⁸. Drugą wizytację przeprowadzono w latach 1728–1729. Została ona zlecona przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Teodora Potockiego. Przeprowadził ją ks. Maciej Chelmiecki⁹. Kolejna wizytacja miała miejsce

⁴ Tamże, s. 158.

⁵ Tamże, s. 162; B. Kumor, *Altaria*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1985, kol. 387–388; K. Kuźmak, *Bractwo kościelne*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1989, kol. 1013–1015.

⁶ J. Łaski, *Liber beneficiurum*, t. 1, Gniezno 1880, s. 440: *circa eandem parochialem pro sui subsidio et pastoralis curae administratione zervat duos vicarios manuales...*

⁷ ADWł, AAG Wiz. 72, s. 139–140.

⁸ Ks. Aleksander Proszewski, kanonik łęczycki i łowicki, archidiacon uniejowski, zmarł w 1727 r., ADWł, AAG Wiz 9, s. 3, 5 cz. 1; S. Librowski, *Repertorium akt wizytacyjnych arcybiskupów gnieźnieńskich*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 1974, t. 28, s. 152.

⁹ Ks. Maciej Chelmiecki, kantor kapituły katedralnej poznańskiej, dziekan kapituły kolegiackiej w Kaliszu, prepozyt parafii Koźmin; ADWł AAG Wiz. 13; S. Librowski, *Repertorium...*, s. 176.

w latach 1759–1760. Była to wizytacja dekanalna, przeprowadzona przez ks. Michała Rafała Jarnowskiego, dziekana dekanatu szadkowskiego¹⁰. Wkrótce potem, w latach 1761–1763, na zlecenie arcybiskupa Władysława Łubieńskiego została przeprowadzona przez ks. Franciszka Ksawerego Grochowalskiego¹¹ wizytacja generalna. Następną wizytacją generalną miała miejsce 16 lat później w 1779 r. Została przeprowadzona na zlecenie arcybiskupa Antoniego Ostrowskiego również przez ks. Grochowalskiego. W ostatnich latach XVIII w. i na początku XIX w. przeprowadzono w parafii dwie wizytacje dziekańskie – 1788 r. dokonał jej ks. dziekan Wojciech Drzewiecki¹², a w 1801 r. ks. Michał Żdzeniecki¹³.

Wszystkie wspomniane wizytacje zawierają informacje, dotyczące duchownych pracujących w parafii szadkowskiej. Niestety wartość dokumentacyjna zachowanych dokumentów jest zróżnicowana. W zasadzie brak jest wzmianek o duchownych w wizytacjach dziekańskich, gdyż zadaniem ich było przekazanie informacji, dotyczących samego beneficjum parafialnego. Jedyнным wyznacznikiem personifikującym duchownego był złożony przez niego podpis (obok podpisu dziekana) pod wizytacją. Znacznie więcej wiadomości zawartych jest w dokumentach z wizytacji generalnych, które posiadały charakter zewnętrzny, czyli opisujący beneficjum i wewnętrzny – opisujący pracujących w nim duchownych. Jednak i te wizytacje nie mają jednakowej wartości informacyjnej z uwagi na zróżnicowanie „pytań wizytacyjnych”. Wizytatorów interesowało w zasadzie tylko to, do czego byli zobligowani instrukcją wizytacyjną. W czasie wizytacji przeprowadzanej przez ks. Proszewskiego w 1712 r., z powodu panującej wówczas zarazy, nie został sporządzony opis parafii w Szadku (sporządzany w przypadku wizytacji innych parafii) – wizytator zrezygnował z kontynuowania prac, nie przekazując wiadomości o duszpasterzach pracujących w Szadku¹⁴.

W czasie wizytacji przeprowadzonej w 1729 r. proboszczem parafii w Szadku był ks. Stanisław Madaliński¹⁵, syn Andrzeja z Niedzielska Madalińskiego

¹⁰ Ks. Michał Rafał Jarnowski, proboszcz parafii w Ruścu, dziekan kolegiaty łaskiej i dziekan dekanatu szadkowskiego, ADWŁ, AAG, Wiz. 41, s. 1.

¹¹ Ks. Franciszek Ksawery Grochowalski, doktor obojga praw, kanonik wrocławski, kanonik katedralny chełmiński, archidiacon uniejowski, dziekan kapituły wolsborskiej, proboszcz parafii Czarnocin w archidiakonacie łęczyckim, dekanacie tuszyńskim; ADWŁ, AAGWiz. 59, s. 1; S. Librowski, *Repetytorium...*, s. 122.

¹² Ks. Wojciech Drzewiecki, proboszcz parafii Krzepczów, dziekan szadkowski; ADWŁ, AAG Wiz. 81, s. 271, 273.

¹³ Ks. Michał Żdzeniecki, kanonik honorowy łęczycki, prepozyt parafii w Szadku i dziekan szadkowski; ADWŁ, AAG Wiz. 107.

¹⁴ ADWŁ, AAG Wiz 9, s. 476.

¹⁵ ADWŁ, AAG Wiz. 13, k. 113.

hrabiego Larissa i Marianny Grabianki herbu Grabie¹⁶. Był on już w 1724 r. prepozytem kolegiaty i oficjałem wieluńskim oraz proboszczem w Szadku, o czym świadczy wzmianka, dotycząca instalowania go na kanonię w kapitule katedralnej we Włocławku¹⁷. Akta wizytacyjne wspominają jeszcze, że był kanonikiem kijowskim. W parafii szadkowskiej nie rezydował. Duszpasterstwem zajmowało się czterech mansjonarzy: ks. Mateusz Podgórski, który był jednocześnie prepozytem kościoła szpitalnego św. Ducha, ks. Jan Podkuliński, który czuwał nad całością duszpasterstwa jako komendarz i pełnił funkcję promotora Różańca św., ks. Piotr Dawidowicz, będący promotorem Konfraterni św. Aniołów Stróżów¹⁸ oraz ks. Paweł Borycki, który był altarystą przy ołtarzu Najświętszej Maryi Panny Bolesnej¹⁹.

Niestety wizytator nie przekazał żadnych szczegółowych informacji, dotyczących ich życia. Nie wiemy, w jakim byli wieku, jakiego pochodzenia społecznego, z jakich terenów pochodzili, ani kiedy i gdzie przyjmowali święcenia kapłańskie. Takie wiadomości znalazły się natomiast w kolejnej wizytacji z 1759 r. Proboszczem wówczas był ks. Stanisław Więckowski, który jednocześnie sprawował funkcję kustosa kapituły kolegiackiej w Sieradzu. Przyjął on święcenia kapłańskie w Łowiczu z rąk ks. biskupa Krzysztofa Dobińskiego²⁰, sufragana gnieźnieńskiego, w 1751 r., w trzecią niedzielę po niedzieli Trójcy Świętej. Objął probostwo szadkowskie na mocy instytucji wydanej przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Komorowskiego w Skierniewicach 7 czerwca 1755 r. Kumulowanie beneficjów przez tego kapłana możliwe było dzięki uzyskaniu dyspensy wydanej przez Stolicę Apostolską (w 1759 r.)

¹⁶ S. Chodyński, *Katalog prałatów i kanoników Kapituły katedralnej włocławskiej*, s. 579 (rękopis przechowywany w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku).

¹⁷ Tamże; instalacja ta odbyła się 10 stycznia 1724 r. Objął on kanonię po ks. Kazimierzu Dąbskim, który zrezygnował. Instytuowany został na to beneficjum w Wolborzu 14 grudnia 1723 r. przez biskupa Krzysztofa Szembeka.

¹⁸ Znajdowała się ona przy ołtarzy św. Aniołów Stróżów. Przy tym ołtarzu zgodnie z erekcją z 1453 r. powinien znajdować się altarysta. Fundacji tej dokonał ks. Rafał z Szadku. Podstawą materialną tej altarii była ziemia i ogród z placem między domami Jędrzeja Tuska i Stanisława Smotarza. Fundacja ta zapisana została w aktach wójtowskich szadkowskich *feria sexta post festum sancta Dorothea 1453*. Prawo prezentowania do tej altarii mieli mieszczanie szadkowscy; ADW1, AAG Wiz. 72, s. 133–134.

¹⁹ ADW1, AAG Wiz. 13, k. 115. Przy ołtarzu matki Bożej Bolesnej był zapis 1000 zł na wsi Wola Pszaltowska, dokonany w 1690 r. przez panią Wiktorowską z obligacją odprawienia mszy św. w każdy piątek. Altarysta ten miał plac w miejscu zwanym Bobownia, na którym stał dom, w którym mieszkał; ADW1, AAG Wiz. 72, s. 135.

²⁰ Krzysztof Dobiński (1695–21 lipca 1769), sufragan gnieźnieński, prekanonizowany biskupem tytularnym diecezji Serra, sakrę biskupia przyjął 31 sierpnia 1738 r. w Łowiczu; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik Biograficzny*, Warszawa 1992, s. 49; J. Korytkowski, *Pralaci, kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, t. 1, Gniezno 1883, s. 225–228.

i potwierdzonej przez wikariusza generalnego w Gnieźnie 6 października 1759 r.²¹

W pracy duszpasterskiej pomagali proboszczowi dwaj duchowni, którzy wchodzili w skład kolegium mansjonarzy. Pierwszym z nich był ks. Kazimierz Burski, który oprócz pełnionej funkcji mansjonarza i wikariusza, był także proboszczem kościoła szpitalnego, promotorem Konfraterni św. Anny i alatrystą przy ołtarzu św. Wawrzyńca i św. Barbary. Został on wyświęcony na kapłana przez biskupa bakowskiego Jozafata Parysowicza²² 3 marca 1720 r. Otrzymał prezentę na mansjonarię szadkowską od arcybiskupa gnieźnieńskiego Kazimierza Ostrowskiego²³ w 1751 r., a prezentę na probostwo szpitalne od władz miasta²⁴.

Drugim duchownym pracującym wówczas w Szadku, był ks. Jan Kapciowski, który spełniał funkcję mansjonarza. Urodził się w Kralowie (dekanat lipnicki, diecezja krakowska) w 1721 r. Uczył się w Akademii Krakowskiej. Niższe święcenia otrzymał w kościele katedralnym w Krakowie w 1748 r. z rąk biskupa Michała Konickiego, sufragana krakowskiego. Święcenia subdiakonatu otrzymał w Skierniewicach od arcybiskupa Komorowskiego w 1753 r. W tym samym roku przyjął też święcenia diakonatu w Łowiczu, a święcenia kapłańskie w Nowy Rok (święto Obrzezania Pańskiego – *Circumcisioni*) 1754 r. Obydwa te święcenia przyjął z rąk biskupa Krzysztofa Dobińskiego, sufragana gnieźnieńskiego, w kaplicy xx. Misjonarzy w Łowiczu²⁵. Prezentację na to beneficjum otrzymał jeszcze przed święczeniami kapłańskimi 15 października 1753 r. od ówczesnego proboszcza parafii Szadkowskiej, ks. Ociszewskiego²⁶. 23 stycznia 1758 r. otrzymał prezentę na promotora Różańca Świętego, a 2 maja 1770 r. na probostwo szpitalne w Szadku²⁷.

²¹ ADWl, AAG Wiz. 59, s. 532.

²² Jozafat Parysowicz (1670–1732) franciszkanin, biskup bakowski. Został biskupem bakowskim 14 czerwca 1717 r. Nie rezydował w diecezji; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 160, PBS 1980, t. 25 s. 238–239.

²³ Kazimierz Antoni Ostrowski (29 maja 1713–26 sierpnia 1784), biskup inflancki, koadiutor i biskup kujawsko-pomorski, arcybiskup metropolita gnieźnieński Prymas Polski. Prekanonizowany na biskupstwo inflanckie 9 czerwca 1753 r. sakrę biskupia przyjął 2 czerwca 1753 r. w Ilży. Dnia 2 października 1753 r. mianowany koadiutorem biskupa kujawsko-pomorskiego, rządy w diecezji objął 2 października 1763 r. Został arcybiskupem gnieźnieńskim 23 czerwca 1777 r. rządy w archidiecezji objął 1 września 1777 r.; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 156; J. Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. 5, Poznań 1892, s. 97–150; H. Dymnicka-Wołoszyńska, *Ostrowski Antoni Kazimierz*, PSB 1979, t. 24 s. 540–546.

²⁴ ADWl, AAG Wiz. 59, s. 532–533.

²⁵ ADWl, AAG Wiz. 72, s. 162–163.

²⁶ ADWl, AAG Wiz. 59, s. 533; wiz. 72, s. 148.

²⁷ ADWl, AAG, Wiz. 72, s. 163.

Podczas wizytacji w 1779 r. proboszczem parafii był ks. Klemens Godziemba Czyż, który objął to beneficjum po ks. Więckowskim. Pochodził on ze stanu szlacheckiego, urodził się w parafii zlotowskiej (dekanat lubowski, diecezja chełmińska). W parafii tej został ochrzczony 3 grudnia 1728 r. Uczyl się w szkołach toruńskich i bydgoskich. Niższe święcenia za zgodą własnego biskupa otrzymał od ks. biskupa Krzysztofa Dobińskiego w kaplicy xx. Misjonarzy w Łowiczu 2 maja 1749 r. Święceń subdiakonu udzielił mu arcybiskup Komorowski w Skierniewicach. Kolejne święcenia – diakonu przyjął w 1751 r. również od arcybiskupa Komorowskiego, a święcenia kapłańskie od biskupa Dobińskiego w Łowiczu w 1751 r. Beneficjum proboszczowskie w Szadku otrzymał z prowizji królewskiej w 1776 r., a instytuowany został 12 maja 1776 r. Pełnił funkcję dziekana dekanatu uniejowskiego od 25 września 1769 r.²⁸

Oprócz księdza proboszcza, w parafii szadkowskiej pracowało dwóch kapłanów. Pierwszym był opisany już we wcześniejszej wizytacji ks. Jan Kapciowski, a drugim ks. Antoni Kamiński. Ten ostatni pełnił funkcję mansjonarza, altarysty i kaznodziei. Urodził się na terenie parafii družbickiej (w Družbicach) w rodzinie szlacheckiej w 1746 r. Przyjął niższe święcenia z rąk biskupa Kozierowskiego, sufragana gnieźnieńskiego, w kaplicy xx. Misjonarzy w Łowiczu w 1768 r. W tej samej kaplicy otrzymał święcenia subdiakonu i diakonu od biskupa bakowskiego Franciszka Ossolińskiego²⁹, natomiast święcenia kapłańskie przyjął również w tym samym miejscu i tym samym roku od biskupa Przedwojewskiego³⁰. Na altarię św. Mikołaja i św. Doroty w Szadku instytuowany został w 1768 r.³¹

W czasie wizytacji przeprowadzonej w 1788 r. proboszczem w Szadku był ks. Michał Ździenicki, urodzony w 1744 r. Otrzymał on święcenia kapłańskie z rąk biskupa Przedwojewskiego w kolegiacie łowickiej 20 lipca 1780 r. Instalację na to beneficjum otrzymał 27 września 1787 r. Posiadał jeszcze beneficjum w Szczercowie³². W pracy duszpasterskiej pomagał mu mansjonarz Andrzej Majorowicz, urodzony w 1753 r. Przyjął on święcenia kapłańskie również z rąk biskupa Przedwojewskiego w kolegiacie łowickiej w 18 lipca

²⁸ ADWl, AAG Wiz. 72, s. 174.

²⁹ Ossoliński Ignacy Franciszek (styczeń 1732–7 sierpnia 1784), franciszkanin, koadiutor bakowski, koadiutor i biskup kijowski. Prekanonizowany biskupem tytularnym Dardanus i koadiutorem bakowskim 22 czerwca 1765 r. W 1773 r. został biskupem koadiutorem diecezji kijowskiej, która objął 7 stycznia 1774 r.; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 156; PSB 1979, t. 24 s. 394–395.

³⁰ Przedwojewski Antoni Kornel (4 marca 1728–3 sierpnia 1793), kapucyn, sufragan gnieźnieński. Prekanonizowany biskupem tytularnym Bolina i sufraganiem gnieźnieńskim; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 172; PSB 1884–1985, t. 28 s. 712–714; J. Korytkowski, *Pralaci...*, t. 3, s. 295.

³¹ ADWl, AAG Wiz. 72, s. 175.

³² ADWl, AAG Wiz. 81, s. 58, 187–188.

1779 r. Instytucję na konfraternię otrzymał 24 lutego 1787 r., a na mansjonarza 17 lipca 1786 r.³³

Kolejna wizytacja przeprowadzona w 1801 r. przez księdza Michała Żdźenieckiego, który pełnił w tym czasie funkcję dziekana Szadkowskiego, nie objęła parafii rządzonej przez dziekana, dlatego brak jest informacji o pracującym tam duchowieństwie³⁴.

Przytoczone dane, zapisane podczas wizytacji kościelnych, pozwalają na wyciągnięcie pewnych wniosków. Wszyscy przedstawieni w wizytacjach proboszczowie parafii szadkowskiej pochodzili ze stanu szlacheckiego. Jednak tylko w przypadku ks. Klemensa Godziemby Czyża znajdujemy zapis wprost informujący o jego pochodzeniu stanowym³⁵. O przynależności pozostałych wzmiankowanych proboszczów do stanu szlacheckiego świadczy fakt, iż byli oni członkami – kanonikami kapituł: ks. Stanisław Madaliński – kapituły katedralnej wrocławskiej, ks. Stanisław Więckowski – kapituły kolegiackiej w Sieradzu, a Michał Żdźeniecki – kapituły kolegiackiej w Łasku³⁶. Szlachta od czasów Władysława Jagielly zagwarantowała sobie w prawodawstwie państwowym przywilej obsadzania wyższych godności kościelnych, a za Jana Olbrachta w 1496 r. otrzymała prawo wymagania szlachectwa od biskupów i członków kapituł katedralnych, co w XVI w. rozciągnięto na kanonie kolegiackie i opactwa³⁷.

Warto zauważyć także łączenie funkcji mansjonarza z innymi prebendami w parafii i zanik kolegium mansjonarzy. Ta tendencja była typowa dla dziejów instytucji kościelnej w drugiej połowie XVIII w.³⁸ Podczas gdy w 1729 r. w parafii było 4 mansjonarzy to w 1788 r. już tylko jeden. Wszyscy oni, oprócz zadań wynikających z przynależności do kolegium mansjonarzy, wykonywali inne czynności. W sytuacji gdy proboszcz nie rezydował w parafii, byli komendarzami, a więc na nich spoczywała dbałość o duszpasterstwo parafialne. Będąc prebendarzami, posiadali beneficja nieduszpasterskie, pełnili także funkcje prepozytów szpitalnych, altarystów lub promotorów bractw w parafii.

Bibliografia

³³ ADWl, AAG Wiz. 81, s. 188.

³⁴ ADWl, AAG Wiz. 107.

³⁵ ADWl, AAD Wiz. 72, s. 174.

³⁶ AAG, Acons G VI, 11, b. pag.

³⁷ *Volumina Legum* t. 1, s. 120, 138, 169; t. 2, s. 7; S. Grodziski, *Obywatelstwo w szlacheckiej Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1963, *Prace Prawnicze*, t 67, z. 12, s. 83–85.

³⁸ S. Litak, *Parafie...*, s. 161.

- Archiwum Diecezjalne we Włocławku, Akta wizytacyjne Archidiecezji Gnieźnieńskiej, AAG Wiz 9, AAG Wiz. 13, AAG, Wiz. 41, AAG Wiz. 59, AAG Wiz. 72, AAG Wiz. 81, AAG Wiz. 107.
- Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Akta Konsystorza, Acons G VI, 11, b. pag.
- Łaski J., *Liber beneficiurum*, t. 1, Gniezno 1880.
- Volumina Legum*, t. 1–2, Petersburg 1859.
- Chodyński S., *Katalog prałatów i kanoników Kapituły katedralnej włocławskiej* (rękopis przechowywany w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku).
- Dymnicka-Woloszyńska H., *Ostrowski Antoni Kazimierz*, PSB 1979, t. 24 s. 540–546.
- Grodziski S., *Obywatelstwo w szlacheckiej Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1963, Prace Prawnicze, t. 67, z. 12, s. 83–85.
- Julia D., *Książdz*, przeł. M. Woźniak, [w:]: Vovelle M (red.), *Człowiek oświecenia*, Warszawa 2001.
- Litak S., *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, Lublin 2004.
- Korytkowski J., *Arcybiskupi gnieźnieńscy prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. 5, Poznań 1892.
- Korytkowski J., *Prałaci, kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, t. 1, Gniezno 1883.
- Kumor B., *Altaria*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1985, kol. 387–388.
- Kuźmak K., *Bractwo kościelne*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1989, kol. 1013–1015.
- Librowski S., *Repertorium akt wizytacyjnych arcybiskupów gnieźnieńskich*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 1974, t. 28, s. 41–219; t. 29, s. 5–156.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik Biograficzny*, Warszawa 1992.
- Synowiec D., *Parysowicz Jozafat*, PSB 1980, t. 25 s. 238–239.

THE CLERGY IN SZADEK PARISH IN THE 18TH CENTURY IN THE LIGHT OF CHURCH INSPECTIONS

Summary

A list of clergymen serving in Szadek parish in the 18th century can be re-created on the basis of church inspections documents, providing information about priest working there at that time. There are records of seven such inspections, containing information with varying levels of detail, but nevertheless they provide such data as personal information, social descent, when and from whom they took holy orders and the date of starting service in the parish of Szadek. Analysis of this information indicates that all the vicars

were of noble descent, and the priests working in the parish combined their pastoral duties with other functions (e.g. in a hospital, or as promoters of brotherhoods).